

Etické zásady vědecké práce: jak se vyhnout plagiátorství?

AKAP letní semestr 2020

Osnova semináře :

1. Výklad základních pojmů:

Etika vědecké práce, publikační etika, citační etika.

1.2 Zásady publikační etiky.

2. Případy porušení publikační etiky.

2.1 Co je to plagiát a plagiátorství?

2.2 Typy plagiátorství.

3. Postihy a tresty za plagiátorství.

1. Co je to vědecká práce?

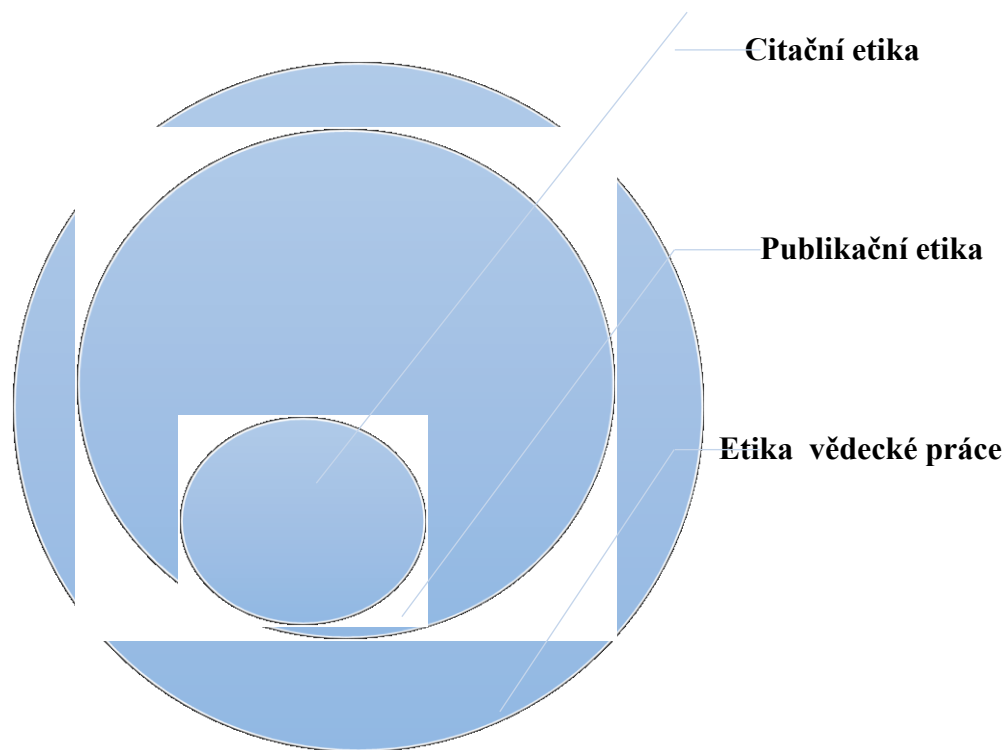
- Hlavním cílem vědecké práce je získávání co nejobektivnějších poznatků a jejich co nejpřesnější publikace.
- Vědecká práce je souhrnným pojmem pro označení řady činnosti: od různých forem výzkumu přes provádění experimentů a pokusů až po publikaci získaných informací a poznatků.
- Správný výkon těchto činností si vyžaduje i respektování etických zásad.

1.1 Etika vědecké práce, publikační etika, citační etika

- **Etika vědecké práce** je souhrnným označením etických zásad a pravidel, které by měli vědečtí pracovníci dodržovat při vykonávání jakékoliv vědecké činnosti (výzkum, provádění experimentů a pokusů, zpracování a publikace vědeckých informací).
- **Publikační etika** je označením etických zásad tvorby a zveřejňování vědeckého, (odborného) textu. Cílem těchto zásad je garantovat, aby sdílené poznání ve vědecké komunikaci bylo originální, objektivní a důvěryhodné.
- **Citační etika** je označením těch pravidel, která je nutné dodržovat při zacházení s použitými zdroji. Stručně řečeno, jsou to etická pravidla citace uplatňována ve vědecké komunikaci.

Publikační etika je užším pojmem než pojem etika vědecké práce.

Etika vědecké práce, publikační etika, citační etika

Proč je nutné dodržovat publikační etiku?

- Existující publikace, články tvoří nezbytný studijní materiál, bez kterého by nový text nemohl vzniknout.
- Tvorbu a prezentaci odborného textu lze bez nadsázky považovat za kolektivní činnost.
- Nový odborný text musí respektovat formální i obsahové zásady komunikace v odborné komunitě.
- Jednou ze základních zásad je korektní práce se zdroji.

Dodržování publikační etiky plní obecně tyto cíle:

- *garantuje objektivnost a přesnost odborného textu;*
- *chrání práva jak původního, tak nového autora;*
- *chrání práva intelektuálního vlastnictví.*

1.1 Zásady publikační etiky

Obecně požadovanými etickými zásadami jakékoliv vědecké činnosti a tudíž i tvorby a publikace odborného textu jsou:

- **zodpovědnost,**
- **poctivost,**
- **důvěryhodnost,**
- **pravdomluvnost.**

2.1 Požadavky a kritéria uplatňování zásad publikační etiky.

- **originalita-původnost**
- **objektivnost-pravdivost**
- **transparentnost - spolehlivost**

Nedodržení uvedených požadavků vede vždy k porušení publikační nebo citační etiky.

Originalita – původnost

- *Jiným způsobem*“ znamená, že autor ve své práci prokazuje schopnost *vlastního přístupu k tématu*;
- *je schopen samostatně a tvořivě myslet, srozumitelně formulovat a zdůvodnit své myšlenky*,
- *odlišit je od myšlenek převzatých*,
- *zvolit si metody a techniky vhodné pro zpracování tématu, atd.*
- **"Jiným způsobem"**= schopnost zdůvodnit vlastní přístup
- *„Zcela nový způsob“* znamená, že autor přichází s *inovativním, doposud neaplikovaným přístupem, který zatím nikdo nezastával, nepublikoval, a díky němu lze dospět k zásadně novým poznatkům, konceptům, teoriím či metodám.*
- **"Zcela novým způsobem"**= schopnost zdůvodnit ucelenou novou koncepci či teorii

Objektivita a pravdivost

Požadavek na objektivitu a pravdivost garantuje odbornost (vědeckost) textu za podmínek, že autor

- *bude vycházet ze seriózních odborných (vědeckých) domácích i zahraničních zdrojů, které jsou uznávané vědeckou komunitou;*
- *bude schopen s těmito zdroji samostatně pracovat; kriticky je analyzovat a recipovat;*
- *převzaté názory bude tvůrčím způsobem promýšlet a budovat si tak vlastní systém konzistentních poznatků a přístupů.*

Důvěryhodnost (transparentnost)- spolehlivost

- Cílem uplatnění požadavku důvěryhodnosti a spolehlivosti je zabránit plagiátorství, kdy autor přebírá myšlenky a informace z použitých zdrojů bez toho, aby se na ně ve své práci odkazoval. Tomu je možné předcházet jen tak, když autor bude
- *jasně odlišovat vlastní myšlenky, formulace, data a údaje od převzatých;*
- *při tvorbě textu respektovat a uplatňovat zásady a pravidla citační etiky, které se týkají jak způsobů přebírání, tak uvádění cizích myšlenek v novém textu.*
- Obecně platí, že **převzaté myšlenky a informace** z použitých zdrojů musí být v novém textu:
- *jasně odlišeny od myšlenek autora;*
- *přesně a správně odcitovány;*
- *jejich zdroj přesně uveden v poznámkách pod čarou a rovněž v seznamu použitých pramenů, které jsou vždy součástí obsahu práce.*

2. Případy porušení citační etiky.

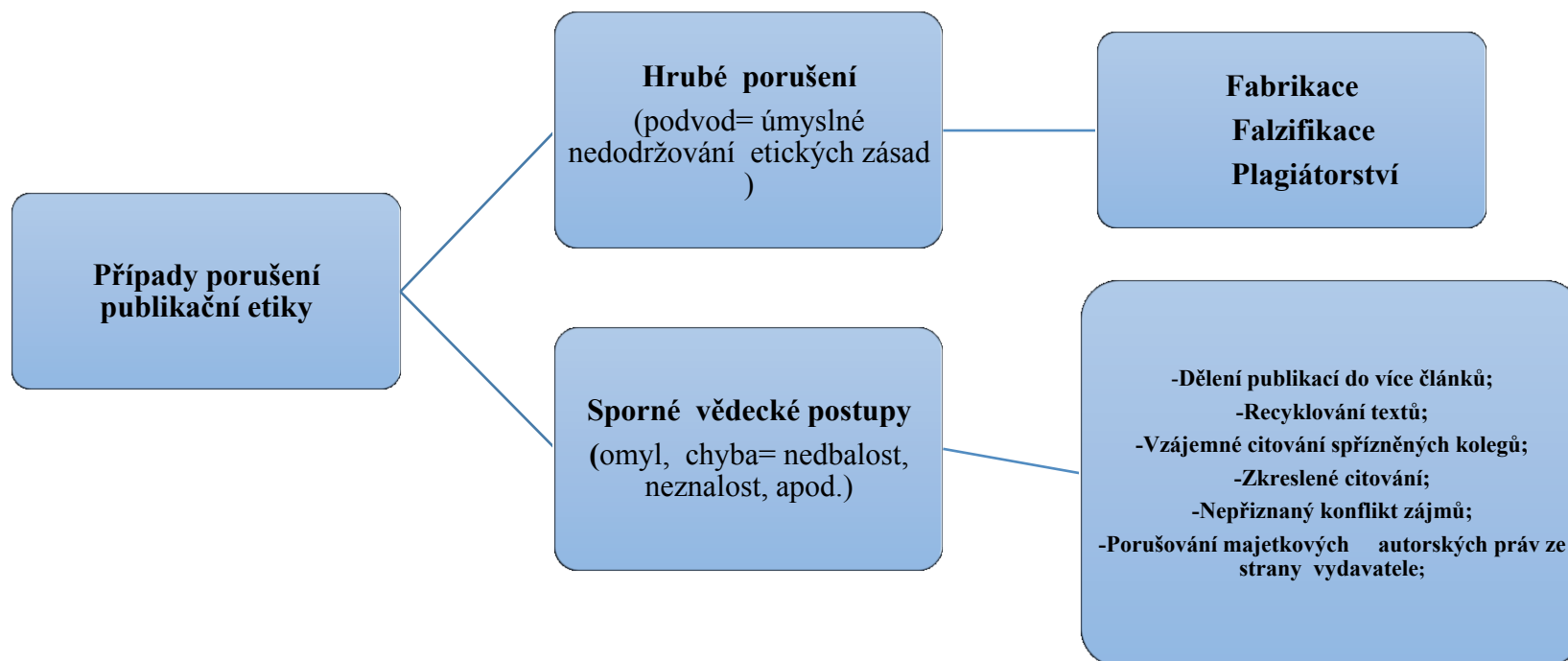
Obecně platí, že porušování etických a morálních norem se lidé dopouštějí buď úmyslně, vědomě nebo neúmyslně, nevědomě.

- Podobně lze hodnotit případy porušování etiky vědecké práce a rozlišovat mezi **podvodem a omylem**, mezi **hrubým porušováním a spornými vědeckými postupy**.

Za hrubé porušování vědecké etiky je považováno jednání (3F):

- **Fabrikace**, vymyšlení dat, zveřejněné informace nejsou výsledkem výzkumu, apod.
- **Falzifikace**, zkreslování informací a dat, kdy jde o jejich záměrné pozměňování, co následně vede k nepravdivým (chtěným) výsledkům a závěrům;
- **Falšování- plagiátorství**, přisvojování si cizích myšlenek nebo výsledků práce, bez uvedení zdroje, co vždy představuje také zásah do autorských práv.

Formy porušení publikační etiky

2.1 Co je to plagiát?

Etymologický význam slova plagiát

Slovo **plagiát** je odvozeno z latinského „*plagiarius*“. Starý Římané takto nazývali toho, kdo byl odsouzen k trestu bičováním (*ad plaga*), a to za obchodování s lidmi, kdy ze svobodných lidí se stávali otroci. Latinské slovo „*plagiarius*“ mělo význam slova „únos“.

- Viz k tomu Ottův slovník naučný. Encyklopedie obecných vědomostí. IX. díl. Praha: Vydavatel a nakladatel J. Otto, 1902, s. 828. Dostupné z <http://www.pdfknihy.maxzone.eu/books/OSN/otto19.pdf>.
- V jeho současném významu jej poprvé použil v 1. století římský básník Marcus Valerius Martialis (měl i právnické vzdělání), když si stěžoval, že mu jiný básník „unesl jeho verše.“
- Do angličtiny zavedl tento výraz roku 1601 básník a dramatik Benjamin Jonson.

Co je plagiát?

- Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) plagiát či plagiátorství nijak nedefinuje a tyto výrazy dokonce ani nepoužívá.
- Tento zákon však obsahuje řadu ustanovení, která se problematiky plagiátorství významným způsobem dotýkají (např. § 31 a § 45) nebo mohou sloužit k ochraně práv autora, jehož práce nebo její části byly plagiovány.

Definice plagiátu podle TDKIV – České terminologické databáze z oblasti knihovnictví a informační vědy.

- *„Plagiát je nedovolená napodobenina (přesná nebo částečná) uměleckého nebo vědeckého díla jiné osoby, která je bez uvedení předlohy vydávána za originál; její původce tak porušuje autorská práva autora původní předlohy.“*

Jedná se o definici, která plagiování definuje jako neetické jednání, kdy dochází k porušování zásad publikační etiky.

Definice plagiátu podle normy ČSN ISO 5127-2003:

- „[Plagiátem se rozumí] *představení duševního díla jiného autora půjčeného nebo napodobeného v celku nebo z části, jako svého vlastního.*“
- Jedná se o velmi širokou definici (díky použití řady zobecňujících pojmů), pod kterou lze podřadit téměř jakékoliv reprodukování odborné myšlenky bez uvedení jejího autora

Definice plagiátorství podle Masarykovy univerzity v Brně.

„Plagiátorství je úmyslné kopírování cizího textu a jeho vydávání za vlastní, nedbalé nebo nepřesné citování použité literatury, opomenutí citace (byť neúmyslné) některého využitého zdroje. Při vytváření odborných textů v rámci studia je proto nezbytné seznámit se s pravidly citační a publikační etiky“.

Úřední deska Masarykovy univerzity-plagiát. Dostupné z <http://www.muni.cz/o-univerzite/uredni-deska/plagiatorstvi>

Plagiátorství je v definici MU identifikováno na základě:

- *motivů plagiátorství jako neetického jednání (úmyslné- vědomé; neúmyslné-nevědomé);*
- *způsobů a technik přebírání cizího textu (kopírování a opisování textů);*
- *zacházení s použitými zdroji, (různé prohrašky vůči citační etice);*

2.2 Typy plagiátorství podle motivu jednání: úmyslné, vědomé plagiátorství a neúmyslné, nevědomé plagiátorství.

- **Úmyslné, vědomé plagiátorství**
- (deliberate plagiarism);
- autor cíleně doslova opisuje nebo počítačem kopíruje celý text či jeho části bez uvedení původního autora a odkazu na zdroj.
- **Neúmyslné, nevědomé plagiátorství**
- (*unintentional plagiarism*);
- autor parafrázuje nebo cituje cizí text bez řádného uvedení odkazu na zdroj; činí tak většinou z neznalosti nebo nedbalosti.

Typy plagiátorství podle způsobů a technik opisování a kopírování cizího textu

"Práce na zakázku"

- jedná se o práci, kterou vytvořil někdo jiný, od koho si ji autor pořídil většinou za úplatu.

"Ukradená práce,,

- jedná se o práci, kterou autor vytvořil sám okopírováním nebo opsáním cizích textů bez uvedení jejich autora.

Techniky přebírání textu, které lze jednoznačně označit za plagiátorství jsou:

- **Kopírování** celých cizích textů nebo jen částí především internetových zdrojů, použitím tlačítek (CTRL+C);
- **Opisování** celých textů nebo jen jejich částí, kdy autor přebírá v nezměněné podobě každou větu.
- **Pozměňování a nepatrná úprava kopírovaného nebo opsaného textu;** autor text nepatrně pozměňuje, mění slova a nahrazuje je synonymy, mění slovosled, vypouští některé věty nebo je přehazuje, apod.
- **Propojování, „mixováním“ více různých textů do jednoho** (v žargonu webových programátorů je takový přístup označován za „mashup“).

Viz k tomu Wiki.knihovna-mashup. Dostupné z:

<http://wiki.knihovna.cz/index.php/Mashup> (web application hybrid)

Dle způsobů „mixování“ lze rozlišovat plagiáty,

- které vznikly doslova spojováním vět či celých převzatých odstavců z jiných prací, a to bez uvedení zdroje;
- kdy text je vytvořen na základě citací nebo střídáním citací s převzatými pasážemi s řádným uvedením zdroje;
- které byly vytvořeny netvůrčím způsobem, například na základě výpisků z četby, kde autor jen referuje o tom, co četl.

Typy plagiátů a plagiátorství podle zacházení s použitými zdroji.

a) jen z jednoho zdroje,

b) použitý zdroj zatajuje,

c) použitý zdroj necituje,

d) zdroj, který použil je neznámý,

***e) zdroj, se kterým vůbec nepracoval, ale jej uvádí
v seznamu použité literatury.***

Úkol č. 2.2

Navzdory odkazu na zdroj stále jde o plagiát!

- **nesprávné uvedení citace v poznámce pod čarou, citace neobsahuje všechny požadované bibliografické údaje;**
- **citace je v textu vyznačena uvozovky, ale není uveden zdroj;**
- **opomenutí uvozovek, i když zdroj je řádně uveden;**
- **citace nedohledatelného, neznámého či vymyšleného díla.**

Specifické typy plagiátorství

- *a) z vlastních zdrojů- autoplagiátorství;*
- *b) z cizojazyčného zdroje, jehož překlad vydává za vlastní text;*
- *c) cyber-plagiátorství*

Co není plagiátem?

- **Kompilace**

- *(Kompilace představuje soubor již známých faktů a myšlenek jiných autorů. Její přínos spočívá v tom, že předkládá čtenáři ucelený obraz určité problematiky. Zdroje použité při jejím zpracování je třeba řádně citovat.)*

- **Parafráze** *(Parafrázi v akademické oblasti lze nejjednodušeji vymezit jako převyprávění textu vlastními slovy. I parafrázovaný text je třeba doplnit o odkaz na jeho zdroj.)*

- **Všeobecně známá fakta** *(Jedná se o obecně známe informace – v právu například dělení právních norem na kogentní a dispozitivní. V mnoha případech je však obtížné určit, zda se jedná o tento druh informací, proto je vždy vhodnější citovat více než méně.)*

3. Postihy a trestání plagiátorství

- Postihy v mimoprávní rovině**
- Disciplinární sankce**
- Postihy v autorskoprávní rovině**
- Trestněprávní sankce**

Postihy v mimoprávní rovině:

- negativní reakce, morální odsouzení ze strany veřejnosti;
- negativní reakce, morální odsouzení ze strany akademické komunity;
- vyloučení z akademické komunity;
- pokud je veřejné mínění silné, může jeho tlak vyústit až ve ztrátu zaměstnání nebo dokonce úvahy o odchodu do exilu (viz případ Guttenberg).

Disciplinární sankce

Probíhají v rámci vysoké školy.

Disciplinární sankce mají právní základ v § 64 a násl. zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách.

Jako možný postih hrozí:

a) napomenutí,

b) podmíněné vyloučení ze studia se stanovením lhůty a podmínek k osvědčení,

c) vyloučení ze studia

Zákon o vysokých školách 2018 - aktuální úplné znění (zákon č. 111/1998 Sb.)

§ 47 c Řízení na veřejné vysoké škole o vyslovení neplatnosti vykonání státní zkoušky nebo její součásti nebo obhajoby dizertační práce

(4) Řízení o vyslovení neplatnosti se zahajuje z moci úřední; zahájeno může být rektorem

- **a)** nejpozději do 3 let ode dne nabytí právní moci rozsudku, kterým byla uvedená osoba odsouzena pro úmyslný trestný čin, jde-li o případ uvedený v [odstavci 2 písm. a\)](#), nebo
- **b)** nejpozději do 3 let ode dne vykonání nebo zdánlivého vykonání státní zkoušky nebo její poslední součásti nebo obhajoby disertační práce, jde-li o případ uvedený v [odstavci 2 písm. b\)](#).

odst. 2b) v důsledku úmyslného neoprávněného užití díla jiné osoby hrubě porušujícího právní předpisy upravující ochranu duševního vlastnictví³²⁾ nebo jiného úmyslného jednání proti dobrým mravům, neuvedeného v písmenu a), nesplnila nebo splnila jen zdánlivě podmínky nebo předpoklady stanovené zákonem [o vysokých školách](#), studijním programem nebo studijním a zkušebním řádem pro konání a úspěšné vykonání státní zkoušky nebo její součásti nebo obhajoby disertační práce, šlo-li o soustavné nebo opakované jednání proti dobrým mravům nebo byla-li jím podstatně narušena možnost získat standardní znalosti a dovednosti absolventa daného studijního programu.

Postihy v autorskoprávní rovině:

Plagiátorství představuje závažný zásah do chráněného práva k duševnímu vlastnictví i do osobnostního práva. V úvahu připadá též i jeho možný přesah do práva chránícího proti nekalé soutěži;

- Poškozeným je nejen autor, jehož dílo je plagiováno, ale může jím být i vysoká škola, na které plagiátor, ať už jako akademický pracovník nebo student, působil.

Postihy upravuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon)

Autorský zákon

Autorský zákon stanoví podmínky volného užití cizího díla,
§ 31 až § 39 stanoví bezúplatné zákonné licence. Pro vědeckou činnost je
důležitý hlavně § 31 Citace.

Podle autorského zákona se autor může domáhat též ochrany svého autorského práva (§ 40 a násl.) a to zejména určením svého autorství, zákazu ohrožení svého práva nebo neoprávněného zásahu do něj, odstraněním následků zásahu do práva, poskytnutím přiměřeného zadostiučinění za způsobenou nemajetkovou újmu (mimo jiné i v penězích) apod.

Autorský zákon § 31 Citace

Citace

(1) Do práva autorského nezasahuje ten, kdo

a) užije v odůvodněné míře výňatky ze zveřejněných děl jiných autorů ve svém díle,

b) užije výňatky z díla nebo drobná celá díla pro účely kritiky nebo recenze vztahující se k takovému dílu, vědecké či odborné tvorby a takové užití bude v souladu s poctivými zvyklostmi a v rozsahu vyžadovaném konkrétním účelem,

c) užije dílo při vyučování pro ilustrační účel nebo při vědeckém výzkumu, jejichž účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, a nepřesáhne rozsah odpovídající sledovanému účelu;

vždy je však nutno uvést, je-li to možné, jméno autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a pramen.

(2) Do práva autorského nezasahuje ani ten, kdo výňatky z díla nebo drobná celá díla citovaná podle odstavce 1 písm. a) nebo b) dále užije; ustanovení odstavce 1 části věty za středníkem platí obdobně.

Trestněprávní sankce:

Relevantní právní úpravu obsahuje zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

- V úvahu připadají trestné činy poškozování cizích práv (§ 181), podvod (§209) a porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi (§ 270).
- Udělování trestněprávních sankcí v souvislosti s plagiátorstvím však nelze považovat za příliš běžné.

Jak se vyhnout plagiátorství ?

- **CITOVAT, CITOVAT A CITOVAT!!!**
(Na Právnické fakultě platí citační směrnice 4/2014)

Přesně odkazujte na zdroj všech převzatých údajů.

Nezapomínejte odkazovat na zdroj též u cizojazyčných textů, které uvádíte ve svém překladu.

Dodržujte předepsaná pravidla pro formální úpravu citací.

Nekopírujte seznamy literatury.

V seznamu literatury uveďte všechny zdroje, které jsou použity v textu práce.

Neposkytujte své práce k opsání či okopírování jiným autorům a ani pro ně nepište na zakázku atd.